

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนมีเนื้อที่ประเทศ 9,571,300 ตารางกิโลเมตร มีประชากรปี พ.ศ. 2544 ประมาณ 1,300 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 22 ของจำนวนประชากรโลก แต่มีพื้นที่การเพาะปลูกเพียงร้อยละ 7 ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมดของโลก จึงเป็นปัญหาของประเทศมาทุกยุคทุกสมัย ในการเพิ่มปริมาณผลผลิตให้เพียงพอต่อการบริโภคของประชากร อย่างไรก็ตาม หลังการเปิดประเทศ และดำเนินนโยบายเศรษฐกิจการตลาดตามแนวเศรษฐกิจสังคมนิยมแบบตลาดของนายเติ้งเสี่ยวผิง อดีตผู้นำอาวุโส มาประมาณ 20 ปี ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนมีระดับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยมีอัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ ตามราคาตลาด ปี พ.ศ. 2528-2538 เฉลี่ยร้อยละ 20.7 ต่อปี และในปี พ.ศ. 2538 ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศตามราคาตลาดมีมูลค่า 5.8 ล้านล้านหยวน (ตารางที่ 1) โดยภาคเกษตรจากเดิมที่ผลผลิตไม่เพียงพอต่อการบริโภคของประชากรในประเทศ แต่ในปี พ.ศ. 2544 ปริมาณผลผลิตพืชสำคัญ เช่น ข้าว ฝ้าย ไบยาสูบ เนื้อสัตว์ ไข่ เมล็ดพืช น้ำมัน และผลผลิตในน้ำ สามารถผลิตได้มากเป็นอันดับ 1 ของโลก และประชากรมีผลผลิตไว้บริโภคต่อปีสูงกว่าระดับเฉลี่ยของโลก คือมีข้าวบริโภคเฉลี่ยถึงคนละ 365 กิโลกรัม เนื้อสัตว์ 49.9 กิโลกรัม ไข่ 18.1 กิโลกรัม และผลผลิตในน้ำ 34.4 กิโลกรัม (จาง กั๋วซิง, 2545) ส่วนภาคอุตสาหกรรมมีอัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์ภายในประเทศตามราคาตลาดเฉลี่ยปี พ.ศ. 2528-2538 ถึงร้อยละ 21.7 ต่อปี (ตารางที่ 1) โดยมีสินค้าอุตสาหกรรมหลัก ได้แก่ เหล็กกล้า ถ่านหิน ปูนซีเมนต์ ปุ๋ยเคมี โทรทิกซ์ มีปริมาณการผลิตสูงเป็นอันดับ 1 ของโลก สำหรับการค้ากับต่างประเทศในปี พ.ศ. 2538 มีมูลค่า 280.9 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ (ตารางที่ 4) อยู่ในลำดับที่ 6 ของหนึ่งร้อยประเทศที่มียอดการค้าระหว่างประเทศสูงสุด และคาดว่าในปี พ.ศ. 2545 มูลค่าการค้าระหว่างประเทศจะสูงถึง 600,000 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยมีประเทศที่เป็นคู่ค้ารายใหญ่ ได้แก่ ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป อาเซียน เกาหลีใต้ ออสเตรเลีย รัสเซีย และแคนาดา สำหรับเงินทุนที่ต่างประเทศนำเข้ามาลงทุนในประเทศตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522-2544 สูงถึง 393,500 พันล้านดอลลาร์สหรัฐมากเป็นอันดับ 2 รองจากประเทศสหรัฐอเมริกา ผลจากการได้เปรียบดุลการค้าและมีต่างประเทศเข้ามาลงทุนในประเทศเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้ทุนสำรองของทางการสูงถึง 212,200 พันล้านดอลลาร์สหรัฐมากเป็นอันดับ 2 รองจากประเทศญี่ปุ่น (จาง กั๋วซิง, 2545)

นโยบายการพัฒนาประเทศของจีนประกอบด้วย 2 ขั้นตอนคือ ขั้นแรก พัฒนาภาคตะวันออกที่มีสภาพเศรษฐกิจให้มั่งคั่งก่อน ส่วนขั้นที่สอง พัฒนาภาคตะวันตกที่มีสภาพเศรษฐกิจยังด้อยอยู่ให้มีความเจริญก้าวหน้า โดยให้ภาคตะวันออกเป็นผู้ช่วยเหลือ ภาคตะวันตกของจีนประกอบด้วยนครจุงกิง มณฑลเสฉวน มณฑลกุ้ยโจว มณฑลยูนนาน มณฑลช่านซี มณฑลกั้นซู่ มณฑลชิงไห่ เขตปกครองตนเองทิเบต เขตปกครองตนเองชิงเจียง เขตปกครองตนเองมองโกเลียใน เขตปกครองตนเองกวางสีจ้วง และเขตการปกครองตนเองหนิงเซี่ย ซึ่ง มีพื้นที่โดยรวมคิดเป็นร้อยละ 70 ของพื้นที่ประเทศจีน มีจำนวนประชากรคิดเป็น 1 ใน 3 ของประชากรทั้งหมดของประเทศ ภาคตะวันตกของจีนเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอุดมสมบูรณ์ โดยมีปริมาณถ่านหินคิดเป็นร้อยละ 35 ปริมาณน้ำมันคิดเป็นร้อยละ 12 และปริมาณก๊าซธรรมชาติคิดเป็นร้อยละ 53 ของปริมาณทั้งหมดในประเทศจีน และยังเป็นแหล่งที่มีโลหะหายากมากเป็นอันดับ 1 ของประเทศจีน ทั้งยังเป็นแหล่งผลิตไฟฟ้าสำคัญที่ส่งให้ภาคตะวันออก โดยมีพลังไฟฟ้าสูงถึงร้อยละ 50 ของพลังไฟฟ้ารวมที่ภาคตะวันออกใช้อยู่ในปัจจุบัน และเป็นแหล่งวัตถุดิบให้แก่ภาคตะวันออก โดยมีปริมาณคิดเป็นร้อยละ 60 ของปริมาณวัตถุดิบทั้งหมดที่ภาคตะวันออกใช้ ภาคตะวันตกนอกจากจะเป็นแหล่งทรัพยากรและวัตถุดิบที่สำคัญ ยังเป็นแหล่งที่มีระบบอุตสาหกรรมครบถ้วน มีพื้นฐานทางด้านเทคโนโลยี ทรัพยากรบุคคลที่ดี ทั้งยังมีข้อได้เปรียบในด้านอุตสาหกรรมอาวุธ บีโตร์เคมี อิเล็กทรอนิกส์ สิ่งทอ อุตสาหกรรมนิวเคลียร์ เทคนิคการสื่อสาร เลเซอร์ และการส่งสัญญาณด้วยเคเบิล เป็นต้น โดยมีเมืองซีอาน เมืองเฉินตู และเมืองหลันโจวเป็นแหล่งทรัพยากรบุคคลที่มารองจากกรุงปักกิ่ง

มณฑลยูนนานเป็นมณฑลทางภาคใต้สุดของประเทศจีน มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ ตามราคาตลาด ปี พ.ศ. 2538 จำนวน 120.7 พันล้านหยวน (ตารางที่ 11) ประกอบด้วยเมืองต่างๆ 16 เมือง และเขตปกครองตนเอง 1 แห่ง ได้แก่ นครคุนหมิง เมืองตงชวณ เมืองเจาทง เมืองชวีจี้ เมืองอวีซี เมืองหงเหอ เมืองเหวินชาน เมืองซือเหมา เมืองฉู่โขยง เมืองต้าหลี่ เมืองหลี่เจียง เมืองเป่าชาน เมืองเต๋อหง เมืองหลิงชวง เมืองเต๋อซิ่ง เมืองนู่เจียง และเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา และในการประชุมผู้แทนสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์แห่งมณฑลยูนนานครั้งที่ 7 เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2544 มณฑลยูนนานได้กำหนดเป้าหมายและยุทธศาสตร์ในช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 10 (ค.ศ. 2001-2005) ให้เป็นมณฑลที่มีความแข็งแกร่งด้านเศรษฐกิจสีเขียว เป็นมณฑลที่มีความยิ่งใหญ่ด้านวัฒนธรรมประชาชาติ และเป็นมณฑลเมืองหน้าด่านของภาคตะวันตกของจีนที่เปิดสู่ประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชีย

จากยุทธศาสตร์ของมณฑลยูนนาน บ่งชี้ให้เห็นถึงความมุ่งมั่นและตั้งใจของประเทศจีนที่จะส่งเสริมให้มณฑลยูนนานระบายนผลผลิตของตนเองและผลผลิตของภาคตะวันออกคู่ประเทศ

ในเขตเอเชียอาคเนย์ผ่านทางประเทศในเขตอนุภูมิภาค ซึ่งประกอบด้วยพม่า ลาว และไทย เนื่องจากระยะทางการขนส่งสินค้าจากมณฑลยูนนานออกสู่ทะเลผ่านประเทศทั้งสามมีระยะทางประมาณ 1,200 กิโลเมตร เมื่อเทียบกับการขนส่งสินค้าจากมณฑลยูนนานออกสู่ท่าเรือทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ที่มีระยะทางไกลกว่ากันเกือบ 2-3 เท่าตัวแล้ว ย่อมมีความคุ้มค่าในการขนส่งมากกว่า และเมื่อพิจารณาตามศักยภาพของประเทศแล้ว ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะรองรับกับปริมาณสินค้าของจีน เนื่องจากมีสาธารณูปโภคที่พร้อม ไม่ว่าจะเป็นทางน้ำ ทางถนนและทางเรือ น้ำลึก รวมถึงประชากรมีรายได้อยู่ในระดับที่ดีเมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น พม่า ลาว ทำให้ในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา ประเทศจีนเร่งสร้างสัมพันธไมตรีกับประเทศทั้งสาม และเร่งดำเนินการระเบิดเกาะแก่งกลางแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นอุปสรรคในการขนส่งทางน้ำ เพื่อให้ปริมาณการค้าสามารถขยายตัวได้เพิ่มขึ้นสูงกว่าในปัจจุบัน

ประเทศไทย มีมูลค่าการค้ากับจีนตอนใต้ผ่านด่านศุลกากรเชียงแสน จังหวัดเชียงรายในปี พ.ศ. 2545 จำนวน 3,199.5 ล้านบาท จำแนกเป็นมูลค่าสินค้าส่งออกจำนวน 2,737.5 ล้านบาท และมูลค่าสินค้านำเข้า จำนวน 462.0 ล้านบาท (ตารางที่ 19) โดยสินค้าส่งออกสำคัญของประเทศไทย ได้แก่ สินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมมีมูลค่า 1,573.6 และ 1,140.8 ล้านบาท ตามลำดับ (ตารางที่ 20) ส่วนสินค้านำเข้าจากจีนตอนใต้ที่สำคัญได้แก่ สินค้าอุปโภคบริโภค สินค้าที่เป็นวัตถุดิบและกึ่งวัตถุดิบ มีมูลค่า 319.2 และ 102.3 ล้านบาท ตามลำดับ (ตารางที่ 21) หากในอนาคต เส้นทางการขนส่งมีความพร้อมกว่าในปัจจุบัน ย่อมทำให้มูลค่าการค้าระหว่างประเทศไทยและจีนตอนใต้เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม การค้าระหว่างประเทศไทยกับจีนตอนใต้ยังมีปัญหาในทางการค้าอยู่หลายประการด้วยกันคือ

มูลค่าการค้าระหว่างประเทศไทยกับจีนตอนใต้ที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้ เป็นมูลค่าการค้าที่ผ่านระบบพิธีการศุลกากรเท่านั้น มิได้รวมถึงมูลค่าการค้าที่อยู่นอกระบบพิธีการศุลกากร ทำให้ไม่สามารถสะท้อนถึงสภาพการค้าที่แท้จริงระหว่างประเทศไทยกับจีนตอนใต้ได้

ปัญหาทางด้านข้อมูลของส่วนราชการ เช่น มูลค่าการค้าระหว่างประเทศไทยกับจีนตอนใต้ผ่านพิธีการศุลกากร ในช่วงที่ประเทศพม่าปิดด่านการค้ากับประเทศไทย หรือเข้มงวดกับการนำเข้าสินค้าจากประเทศไทย ไม่สามารถสะท้อนถึงภาวะการค้าที่แท้จริงระหว่างประเทศไทยกับจีนตอนใต้ได้ เนื่องจากผู้ประกอบการไทยจะใช้วิธีการขนส่งสินค้าไทยเข้าจีนตอนใต้ก่อนส่งเข้าประเทศพม่าอีกทอดหนึ่ง ทำให้มูลค่าการค้าส่งออกไปจีนตอนใต้สูงเกินกว่าความเป็นจริง

การชำระเงินค่าสินค้านำเข้าระหว่างผู้ประกอบการค้าไทยกับจีนตอนใต้มีความยุ่งยากในการดำเนินการระหว่างกัน เนื่องจากระบบธนาคารพาณิชย์ยังไม่เอื้ออำนวยให้ผู้ประกอบการทั้งสองฝ่ายได้มากนัก เพราะปัญหาด้านกฎระเบียบของทั้งฝ่ายทางจีนและไทย ทำให้ผู้ประกอบการชำระ

ค่าสินค้ากันในหลายรูปแบบ เช่น การชำระเงินสด ณ ที่ส่งมอบสินค้า การหักบัญชีระหว่างกันผ่านตัวแทนชำระบัญชี (Clearing Agent) หรือระบบ โปยก๊วน การโอนเงินผ่านระบบธนาคารพาณิชย์ อย่างไรก็ตาม รูปแบบการชำระเงินเหล่านี้ยังไม่มี ความชัดเจน จึงต้องมีการศึกษาเพิ่มเติม

บทบาทของเงินสกุลบาทที่ทางการไทยต้องการผลักดันให้มีบทบาทเพิ่มมากขึ้นในเขตอนุภูมิภาค เพื่อใช้เป็นสื่อกลางในการสื่อกลางการค้าขายสินค้าระหว่างประเทศ และทำให้การค้าระหว่างประเทศขยายตัว อันจะเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย

การประชุมคณะมนตรีชุดใหญ่ (General Council) ขององค์การการค้าโลก เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2544 ณ กรุงโคฮาร์ ประเทศกาตาร์ มีมติให้รับประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนเข้าเป็นสมาชิกตั้งแต่วันที่ 10 พฤศจิกายน 2544 และประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนได้เป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกโดยสมบูรณ์ เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2544 โดยถูกจัดสถานภาพเป็นประเทศกำลังพัฒนา หลังการเข้าเป็นสมาชิก จีนต้องเปิดตลาดภายในประเทศและลดอัตราภาษีให้แก่สมาชิกอื่นๆ ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2545 เป็นต้นมา ในส่วนของประเทศไทย จีนได้ลดอัตราภาษีและกำหนดโควตาการนำเข้าสินค้าจากไทย ดังนี้ (1) สินค้าเกษตรให้แก่ไทยจำนวน 39 รายการ อัตราภาษีเฉลี่ยจากร้อยละ 41.9 เหลือร้อยละ 16.9 (2) สินค้าประมงจำนวน 12 รายการ อัตราภาษีเฉลี่ยจากร้อยละ 22.9 เหลือร้อยละ 10.3 (3) สินค้าอุตสาหกรรมจำนวน 85 รายการ อัตราภาษีเฉลี่ยจากร้อยละ 25.9 เหลือร้อยละ 11.8 (4) กำหนดโควตาการนำเข้าข้าวและผลิตภัณฑ์จากข้าวจากไทยในปี พ.ศ. 2545 ไว้ที่ 3.9 ล้านเมตริกตัน และจะขยายโควตานำเข้าเพิ่มขึ้นเป็น 5.3 ล้านเมตริกตันภายในปี พ.ศ. 2547 โดยเรียกเก็บภาษีนำเข้าข้าวในอัตราร้อยละ 1 และผลิตภัณฑ์จากข้าวในอัตราร้อยละ 9 และให้เอกชนนำเข้าข้าวและผลิตภัณฑ์จากข้าวได้ร้อยละ 50 ของปริมาณ โควตาที่กำหนดไว้ (5) กำหนดโควตาการนำเข้าน้ำตาลเริ่มต้นที่ 1.6 ล้านเมตริกตัน อัตราภาษีร้อยละ 30 และเพิ่มโควตาเป็น 1.9 ล้านเมตริกตันในปี พ.ศ. 2547 และลดอัตราภาษีลงเหลือร้อยละ 20 (6) กำหนดโควตาการนำเข้ายางพาราเริ่มต้นที่ 4.2 แสนเมตริกตัน อัตราภาษีร้อยละ 20 และขยายโควตาเพิ่มขึ้นปีละร้อยละ 15 โดยจะยกเลิกโควตาในปี พ.ศ. 2547 ซึ่งหลังการเข้าร่วมเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกของจีนแล้วย่อมมีผลกระทบต่อระบบการค้าตามชายแดนระหว่างไทยกับจีนตอนใต้ (ภาวิชิต พุ่มชูศรี, 2545)

ดังนั้น การค้าชายแดนไทยกับจีนตอนใต้จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจและศึกษาไว้เพื่อให้ทราบถึงแนวทางและข้อเท็จจริงทางการค้าระหว่างสองประเทศทั้งการค้าที่ผ่านและไม่ผ่านพิธีการศุลกากรว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร มีปัญหา อุปสรรคใดบ้างที่ควรแก้ไข ปรับปรุง รวมถึงระบบการชำระค่าสินค้านำเข้าผู้ค้าทั้งสองประเทศทั้งที่ผ่านพิธีการและไม่ผ่านพิธีการศุลกากรกระทำกันอย่างไร และเงินสกุลบาทมีบทบาทมากขึ้นเพียงใดในการเป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างสองประเทศ

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1.2.1 เพื่อศึกษาถึงระบบการค้าชายแดนระหว่างไทยกับจีนตอนใต้ทั้งที่ผ่านและไม่ผ่านพิธีการศุลกากร
- 1.2.2 เพื่อศึกษาถึงระบบการชำระเงินระหว่างไทยกับจีนตอนใต้ทั้งที่ผ่านและไม่ผ่านพิธีการศุลกากร
- 1.2.3 เพื่อศึกษาบทบาทของเงินบาทในการค้าชายแดนระหว่างไทยกับจีนตอนใต้
- 1.2.4 เพื่อศึกษาถึงปัญหา อุปสรรค ที่เกิดขึ้นระหว่างการค้าชายแดนไทยกับจีนตอนใต้ รวมถึงเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้น

1.3 ระเบียบวิธีวิจัย

1.3.1 วิธีการศึกษา

- 1) รวบรวมและศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสาร รายงานจากส่วนราชการ ภาคเอกชน รวมถึงงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนไทยกับจีนตอนใต้
- 2) จัดทำแผนการสำรวจภาคสนาม นัดหมาย และทำการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการสำคัญ ผู้บริหารสาขาธนาคารพาณิชย์ หัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้องจำนวน 20 ราย
- 3) นำข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสำรวจภาคสนามมาใช้ประกอบกับข้อมูลทุติยภูมิจากแหล่งต่างๆมาวิเคราะห์ แล้วเรียบเรียงและนำเสนอเป็นรายงานการศึกษา

1.3.2 ขอบเขตของการวิจัย ศึกษาและสำรวจภาคสนามในเขตการค้าสำคัญ 2 แห่ง คืออำเภอแม่สายและเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

1.3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอด้วยสถิติเชิงพรรณนา

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.4.1 เพื่อนำเสนอข้อเท็จจริงที่ได้จากการศึกษาทั้งระบบการค้า การชำระเงินนำเสนอแก่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค และแนวทางการแก้ไข
- 1.4.2 เพื่อให้ภาคเอกชนทราบถึงความสำคัญของการค้ากับจีนที่จะเกิดขึ้นในอนาคตและเตรียมพร้อมรองรับกับการแข่งขันทางการค้าที่จะเกิดขึ้น รวมถึงเตรียมการพัฒนาศักยภาพของตนเองให้สูงขึ้นเพื่อรองรับกับการแข่งขัน
- 1.4.3 เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการศึกษา ค้นคว้าต่อไป